

3. Состояние (20 единиц): *отблеск, простор, свобода, жизнь, здоровье, беспорядок, горе, рай, воля, несчастье, злорада, раздражение, покой, любовь, желание, счастье, успех, вопль, гнев, удовольствие, волнение, цель.*

4. Процесс (11 единиц): *веянье, наука, замечание, существование, перебранка, спор, попытка, уход, борьба, порыв, прикосновение.*

Анализ абстрактных существительных в рассказе “Attalea princeps” выявляет иную картину по сравнению с рассказом «Четыре дня», хотя и с сохранением некоторых общих тенденций. Как и в «Четырех днях», в “Attalea princeps” наблюдается явное *преобладание* понятий, обозначающих **состояние** предмета или лица (20 из 40 найденных существительных), что составляет ровно 50 %. Это подтверждает, что В. М. Гаршин продолжает активно использовать абстрактные существительные для передачи внутренних переживаний, эмоциональных состояний, физических условий и общих обстоятельств существования персонажей (в данном случае, в первую очередь, пальмы Атталей). Такие слова, как *свобода, жизнь, горе, счастье, желание, воля, беспорядок, покой, гнев* служат ключевыми элементами для раскрытия драматизма ситуации и внутреннего мира главного «героя». Количество абстрактных существительных, относящихся к **процессам**, в “Attalea princeps” составляет 11 существительных (27,5 %). Это больше, чем в «Четырех днях» (12 существительных, но при большем общем количестве абстрактных существительных). Это указывает на то, что в этом рассказе В. М. Гаршин уделяет больше внимания действиям, изменениям и развитию событий, даже если они выражены абстрактно. Такие слова, как *веянье, наука, борьба, существование* подчеркивают динамику происходящего и усилия персонажей. Меньшее количество абстрактных существительных относится к **качеству** (5 существительных, или 12,5 %) и **свойству** (4 существительных, или 10 %). Это может свидетельствовать о том, что, хотя В. М. Гаршин и использует эти категории для описания определенных характеристик (*глубина, свет, мороз*), его основной фокус в данном рассказе направлен скорее на передачу состояний и процессов, нежели на подробное описание качеств и свойств.

Заключение. Рассмотрение семантических групп абстрактных существительных в двух рассказах В. М. Гаршина свидетельствует о том, что автор активно использует понятия, обозначающие эмоциональные, психологические и физические состояния, а также процессы, связанные с изменениями и динамикой во внутреннем мире героев и окружающей действительности. Данный выбор лексики позволяет В. М. Гаршину создавать насыщенную, эмоционально окрашенную картину, глубоко передавать внутренние переживания персонажей и оказывать влияние на восприятие читателя.

Список цитируемых источников

1. Капшукова, Т. В. Основные тематические группы отвлеченной лексики в лирических произведениях М. Денисовой (на примере поэтического сборника «Оттенки чувств») / Т. В. Капшукова // Мир науки, культуры, образования. — 2023. — № 2 (99). — С. 498—500. — URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-tematicheskie-gruppy-otvlechennoy-leksiki-v-liricheskikh-proizvedeniyah-m-denisovoy-na-primere-poeticheskogo-sbornika/viewer> (дата обращения: 16.01.2025).

2. Жеребило, Т. В. Словарь лингвистических терминов / Т. В. Жеребило. — Назрань : Пилигрим, 2010. — 486 с.

3. Филлин, Ф. П. Лексика русского литературного языка XIX — начала XX века / Ф. П. Филлин. — М. : Наука, 1981. — 358 с.

4. Гаршин, В. М. Рассказы / В. М. Гаршин ; сост., авт. послесл. и коммент. В. И. Порудоминский. — М. : Просвещение, 1989. — 208 с.

УДК 808.26–541.2

М. Ю. Сівак, С. Ф. Бут-Гусаім

Установа адукацыі «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна»,

Брэст, Рэспубліка Беларусь

ПРАГМАТЫЧНАЯ ЗНАЧНАСЦЬ АНТРАПОНІМАЎ У ПРОЗЕ АЛЕСЯ АСПЕНКІ

Уводзіны. Творы Алеся Асіпенкі — яркавыя і таленавіты летапіс нашага часу і нядаўняй беларускай гісторыі. Для раманаў і апавесцяў пісьменніка характэрныя надзённасць праблематыкі і вастрыня пастаўленых сацыяльных пытанняў, якія спалучаюцца з тонкім веданнем псіхалогіі і ўнутранага свету персанажаў, а таксама з умением перадаць тонкія нюансы людскіх адносінаў. Аналіз антрапанімікону раманаў «Непрыкаяны маладзік», «Лабірынт страху», а таксама апавесцяў «Цыркачка і маёр», «Знікненне ў барвовай імгле», «Клетка для берасцянак» паказаў, што пісьменнік умела выкарыстоўвае вобразна-выяўленчыя магчымасці асабовых імёнаў, прозвішчаў, мянушак.

Мэта прадстаўленай працы — вызначыць вобразны змест азначна-характарыстычных пазтонімаў прозы Алеся Асіпенкі, матываваны асацыятыўным значэннем апелятываў, што сведчыць аб наяўнасці ў моўнай свядомасці носьбітаў беларускай мовы ўстойлівых уяўленняў і сацыяльных ацэнак прадметаў і з’яў навакольнага свету.

Асноўная частка. Антрапанімікон твораў Алеся Асіпенкі быў ахарактарызаваны намі з пункту гледжання такога крытэрыю, як ступень *значымасці* (інфарматыўнасці, сэнсавай актыўнасці).

Мінімальная ступень *значымасці* ў так званых *нейтральных імён*, значэнне асновы якіх, іх этымалогія не нясуць інфармацыі пра асаблівасці характару персанажа, не выражаюць ацэнкі літаратурнага героя. Яны выконваюць выключна *намінатыўна-ідэнтыфікуючую* функцыю. Так, большасць сучасных асабовых імён

адносіцца да ліку *нейтральных* онімаў. Гэта словы *Геранім, Пракоп, Уляна, Язэп, Серафім, Тэкля, Фруза, Аўдакім, Піліп, Васіліса* і інш. — лексемы, запазычаныя з грэчаскай, лацінскай, старажытнаўрэйскай і іншых моў. Гэтыя онімы прыйшлі на Беларусь з прыняццем хрысціянства. Нейтральнае імя можа стаць характарыстычным у кантэксце мастацкага твора. Напрыклад, адзін з герояў рамана А. Асіпенкі «Лабірынты страху» носіць, на першы погляд, нейтральнае імя *Серафім*, якое паходзіць ад старажытнаўрэйскага оніма «палымяны, гарачы, уладарны» [1, с. 38]. Імя адпавядае сутнасці носьбіта — чалавека, надзеленага ўладай. Герой займае высокую пасаду старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Гэта чалавек з гарачым сэрцам, чуллівай душой, неабыякавы да людзей. З дзяцінства Серафім задумваецца над вечнымі пытанням прызначэння чалавека ў жыцці. Герой вымушаны рабіць цяжкі выбар паміж прывітымі маці і цёткай Дар’яй ідэаламі жыцця з Богаў у душы і прапанаванымі айчынам Маркам Удоевым ідэямі класавай барацьбы. Пакутліва ўпісаўся *Серафім* у непрымальную ўдоеўскую мараль. Досягнуўшы кар’ерных вяршыняў, *Серафім* Недасейка не стаціў чалавечых якасцяў, не ачарсцвеў. Сэрца і душа яго не вытрывалі нечалавечай нагрукі, і пісьменнік памірае, пакінуўшы нашчадкаў шчымліва-праўдзівы твор «Жніво пад чорным сонцам» пра лёс чалавека і пакалення, атручанага глабальнай хлуснёй і нечалавечым страхам.

Максімальнай ступенню семантычнай актыўнасці характарызуе прамагаваркія *антрапонімы*. Гэтыя імёны маюць празрыстую семантыку, яны характарызуюць прама, непасрэдна, з’яўляючыся свайго роду ярлыкамі, якія прадвызначаюць характар успрымання і ацэнкі героя. Прэзентаваць знешнасць персанажа можна праз мянушку-метафару, пабудаваную на аснове падабенства чалавека да пэўнага прадмета або жывой істоты, напр.: «У іхняй кампаніі вераходзіў Баранаў, якога за вочы звалі *Бараном*. Ён і праўда нагадаў *барана*: светлыя валасы віліся колцамі, сінія вочы заўсёды бессэнсоўна глядзелі як бы ў нікуды, а да ўсяго ён быў тупы, але меў сілу і падтрымку Хана» [2, с. 36]; «*Гар нахабна смяўся, ягоны шырокі твар нагадаў піражок, намазаны яечным жаўткам. “А ты Піражок, во!”* — крыкнуў Серафім і шыбануў па вінтавой лесвіцы ўніз» [2, с. 38]. Знешнасць персанажа апавядання «Школьная фатаграфія», чысцолі і пухлячка Федзі, перадае мянушка *Пончык*.

Ускоснагаваркія імёны пазбаўлены зададзенасці і прасталінейнасці прамагаваркіх онімаў. Антрапонімы гэтага тыпу маюць «зацемненую» ўнутраную форму, для высвятлення якой патрэбны кантэкст, часам асэнсаванне зместу ўсяго твора. Так трагічны лёс творча адорных асобаў, якія не могуць жыць, як усе, перадае гаваркое прозвішча персанажаў апавядання «Лаўрэат мясцовага конкурсу» *Адзінец*. Кантэкст спрыяе раскрыццю ўнутранай формы празвання: «*Мікалая Адзінца зусім за чалавека не лічылі. Ён быў не тое што дурнаваты, але дужа дзіўны. Усё нечага шукаў, бадзяючыся на свеце, але навучыўся толькі аднаму — добра іграць на скрытцы*» [2, с. 76]. Пагардліва, здэкліва ставіліся вяскоўцы і да дачкі Мікалая Ганны: «*Які ж гэта чалавек, што толькі і ўмее іграць на скрытцы ды цымбалах*» [2, с. 87]. Вяскоўцы і нават муж, які кахаў Ганну, так і не паверылі, што яна ў часы вайны служыла немцам па заданні партызанаў. Адзінота, адасобленасць гераіні ад людзей падкрэсліваецца як у наступных аўтарскіх заўвагах («*Ганна так і жыве. Адна, як ваўчыца*» [2, с. 77]); так і ў словах самой Ганны: «*Усё даўно перабалела. Я адна, ваўчыца, а не чалавек*» [2, с. 69].

Ужыванне *імён-рэмінісцэнцый* заснавана на «перанясенні пэўных рыс асобы, названай іменем-арыгіналам, на іншы персанаж, у адносінах да якога наўмысна выкарыстоўваецца імя вобраза-“першакрыніцы”» [3, с. 11]. У найменні аднаго з найвышэйшых партыйных дзеячаў Беларусі, героя рамана «Лабірынты страху» *Мікіты Леанідавіча*, невыпадкава спалучаюцца імёны самых вядомых савецкіх кіраўнікоў — *Леаніда* Брэжнева і *Мікіты* Хрушчова. *Мікіта Леанідавіч* з’яўляецца прадаўжальнікам традыцый савецкай партыйнай эліты, замоўчваючы страшныя наступствы Чарнобыльскай катастрофы. Працягваюцца *Мікітам Леанідавічам* найгоршыя савецкія традыцыі і ў адносінах да творцаў: «*Мікіта Леанідавіч зацята не любіць творчую інтэлігенцыю, пагарджае ёю, абзываючы нядобрымі словамі. Ён амаль нічога не чытаў. Калі і ведаў пэўныя творы, дык толькі па падрыхтаваных памочнікамі даведках, у якіх пераказваўся змест і даваліся рэкамендацыі, на што трэба звярнуць увагу — пахваліць ці, наадварот, пакрытыкаваць нейкія мясціны*» [2, с. 154].

Заклучэнне. Сэнсава нагружаныя паэтонімы прозы Алеся Асіпенкі — сродак стварэння запамінальных мастацкіх вобразаў. Актуалізацыя прагматычнай значнасці гаваркіх антрапонімаў дазваляе абмаляваць знешнасць персанажа, акрэсліць маральныя якасці героя, выразіць аўтарскую ацэнку персанажа і грамадскай з’явы, стварыць атмасферу савецкай эпохі.

Спіс цытуемых крыніц

1. *Барыс, С.* Як у нас клічуць? : Беларускія імёны / С. Барыс. — Мінск : Медысонт, 2010. — 124 с.
2. *Асіпенка, А.* Знікненне ў барвовай імгле : аповесці (трыпціх) / А. Асіпенка. — Мінск : Мастацкая літаратура, 1995. — 298 с.
3. *Рогалев, А. Ф.* Имя и образ : Художественная функция имён собственных в литературных произведениях и сказках / А. Ф. Рогалев. — Гомель : Барк, 2007. — 224 с.